

Komuniciranje znanosti v Sloveniji – odziv Instituta “Jožef Stefan”, Kemijskega inštituta in Univerze v Ljubljani

Avgusta letos objavljen dokument “Komuniciranje znanosti v Sloveniji” smo na treh najstarejših in največjih slovenskih znanstvenoraziskovalnih ustanovah – Univerza v Ljubljani, Kemijski inštitut, Institut »Jožef Stefan« – sprejeli z veliko mero zanimanja, saj pozdravljamo in podpiramo prizadevanja Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in inovacije za izboljšanje področja komuniciranja znanosti. Menimo pa, da dokument področja komuniciranja znanosti ne naslavlja celovito, zato podajamo nekaj pomislekov in predlogov.

Ignoriranje osrednje literature s tega področja. Osrednja vsebinska težava objavljenega dokumenta je v tem, da ločuje prakso komuniciranja znanosti od komuniciranja znanosti kot povsod po svetu uveljavljenega akademskega področja, posledično pa dokument ignorira domala vso izjemno obsežno literaturo na tem področju. Praksa komuniciranja znanosti je namreč neločljivo povezana z raziskovanjem na tem področju, in čeprav je seveda treba upoštevati slovenske specifičnosti pri opredeljevanju in definiranju komuniciranja znanosti v tukajšnjem okolju, dokument pri opredelitvah in definicijah ne more preprosto ignorirati skoraj vseh v znanstveni literaturi uveljavljenih definicij in vsiljevati partikularnih opredelitev brez ustreznih referenc.

Tesen preplet delovanja, ne ločevanje. V nastajanje dokumenta, ki analizira, definira in podaja smernice za komuniciranje znanosti, niso bile vključene znanstvenoraziskovalne institucije, torej ustanove, kjer znanost sploh nastaja. Osnovno poslanstvo raziskovalnih ustanov je ustvarjanje novih znanj, med našimi pomembnimi prioritetami pa je vsekakor tudi širjenje vedenja o novih raziskovalnih dognanjih in to tako med strokovno kot širšo javnostjo. V ta namen na raziskovalnih ustanovah delujejo službe in predstavniki/ce za odnose z javnostmi, ki se na najrazličnejše načine angažirajo tudi na področju komuniciranja znanosti.

Zavedamo se in ne oporekamo razlikam med področjema odnosov z javnostmi na raziskovalnih ustanovah ter komuniciranjem znanosti. Ob tem pa odločno zagovarjamo stališče, da sta ti dve področji tesno prepleteni in se pogosto celo močno prekrivata, na kar je v svojem odzivu opozorilo že PRSS, Slovensko društvo za odnose z javnostmi, osrednje stanovsko društvo na tem področju. V dokumentu tako pogrešamo priporočilo za tesno vzajemno delovanje in sinergijo omenjenih področij. Menimo, da bi sodelovanje obeh področij krepilo drug drugega, s tem pa uspešno spodbujalo zaupanje v znanost ter podpiralo strateške cilje znanstvenih ustanov.

Ključ do uspeha je med drugim v sodelovanju znanstvenic in znanstvenikov s predstavnicami/ki odnosov z javnostmi. Dokument med primeri urejenosti komuniciranja znanosti v tujini navaja tudi Nizozemsko in dokument *Science Communication by Scientists: Rewarded*, v katerem so izpostavljena štiri ključna priporočila. Pod četrto je zapisano, da je smiselno raziskovalcem, ki želijo postati strokovnjaki na področju komuniciranja znanosti, zagotoviti usposabljanja in možnost pridobiti nova znanja, da pa je v komuniciranju znanosti treba sodelovati s strokovnjaki na področju komuniciranja in njihovimi mrežami, česar dokument MVZI ne omenja. Dokument tako pozabi na dejstvo, da so predstavnice/ki odnosov z javnostmi strokovnjaki na področju komuniciranja, prav tako kot so znanstvenice in znanstveniki strokovnjaki na svojem področju znanstvenih raziskav. Ključ do uspeha je v njihovem sodelovanju.

Ne obveza, opolnomočenje tistih, ki želijo komunicirati. Opozoriti bi želeli tudi na to, da komuniciranje znanosti ne bi smela biti obveza vseh znanstvenic in znanstvenikov. Nasprotno, dati ji moramo možnost izbire ter z izobraževanji na tem področju in z ustreznimi sredstvi podpreti tiste, ki to želijo. Predpostavka in pričakovanja, da bi morale biti komuniciranje znanosti neločljiv del vsakega raziskovalnega procesa, namreč lahko pripelje tudi do neželenih učinkov. Medtem ko je spodbujanje znanstvenic in znanstvenikov, da izsledke svojega dela posredujejo javnosti, pomembno, ima lahko to tudi neželene posledice. Pritisk nanje, da razložijo zapletene znanstvene koncepte širši javnosti, lahko povzroči napačno komunikacijo, pretirano poenostavljanje, celo izkrivljanje znanosti.

V analizi velike mednarodne znanstvene institucije, kje so slovenske? V pregledu obstoječih praks avtorji navajajo nekatere izbrane aktivnosti s področja komuniciranja znanosti v Sloveniji. V nadaljevanju navajajo celo nekaj primerov aktivnosti velikih mednarodnih znanstvenih institucij. Ob tem se nam poraja vprašanje, zakaj so avtorji v analizi povsem spregledali domače znanstvene institucije in njihova dolgoletna prizadevanja na tem področju? Naj jih navedemo le nekaj:

Na Kemijskem inštitutu so aktivnosti komuniciranja znanosti že dolgo vrsto let med pomembnimi prioritetami delovanja. Med prizadevanji za vedno novimi načini denimo objavljajo podkasta 'Vzeto na znanje' in 'Člankarnica', pa serijo tako imenovanih takeover objav na družbenih omrežjih, v okviru katerih širšo javnost seznanjajo z vsakdanjim delom na različnih inštitutskih odsekih. Vsako leto organizirajo Teden Kemijskega inštituta z vrsto dogodkov za širšo javnost in dnevi odprtih vrat, za navduševanje nadobudnih mladih pa poskrbijo s Poletno raziskovalno šolo, kjer morebitni bodoči raziskovalci/ke ob delu v laboratorijih pridejo v neposreden stik z odličnimi raziskovalkami/ci. Organizirajo tudi okrogle mize z aktualnimi temami s področja znanosti. V zadnjih letih izdajajo tudi knjige, povezane s komuniciranjem različnih področij znanosti in povezanih vsebin.

Na Inštitutu »Jožef Stefan« prav tako v zadnjih letih še povečujejo svoje aktivnosti na področju komuniciranja znanosti. Tradicionalnim medijem, kot so spletna stran, direktna pošta in družabna omrežja so letos dodali tudi nastopanje na platformi TikTok, s katero so se želeli približati predvsem mlajšim uporabnikom družabnih omrežij. Vse leto pripravljajo številne aktivnosti, v okviru rednega letnega dogodka Dnevi Jožefa Stefana tudi Dan odprtih vrat, ko v laboratorije povabijo širšo javnost. V zadnjih letih je na Inštitutu zaživela tudi televizija TV IJS, ki s krajšimi in daljšimi pogovori, predvsem pa s posnetki iz laboratorijev, znanosti daje vizualno podobo.

Univerza v Ljubljani je v sodelovanju s strokovno spletno revijo Alternator Misli znanost ter javnim zavodom Muzeji in galerije mesta Ljubljane pred dvema letoma organizirala prvo mednarodno konferenco o komuniciranju znanosti v Sloveniji z naslovom Ponovno odkrivanje komuniciranja znanosti, ki je združila raziskovalce/ke, predstavnice/ke za odnose z javnostmi in novinarje/ke iz cele Evrope. Letošnja konferenca je posvečena komuniciranju podnebne krize in ekstremnih vremenskih dogodkov. V sodelovanju z Muzeji in galerijami mesta Ljubljane že tretje leto zapored organizirajo M_oder, priložnost in spodbudo za študentke in študente vseh stopenj študija, da svoje izstopajoče raziskovalne dosežke predstavijo širšemu občinstvu.

Omenjene institucije so v zadnjem letu pripravile tudi niz skupnih dogodkov, na katerih so predstavile in opozorile na zanimivost in pomembnost vsebin in posameznikov v znanosti. V letu 2024 so februarja organizirale okroglo mizo ob dnevu žensk in deklet v znanosti, aprila Festival hrane za možgane, niz interdisciplinarnih dogodkov z razpravo o aktualnih družbenih vprašanjih in izzivih vzpostavljanja trajnostnih prehranskih sistemov, novembra pa bodo tri največje znanstvene ustanove spet združile moči z dogodkom ob svetovnem dnevu znanosti. Prav tako vse tri institucije sodelujejo tudi pri nastajanju nagrajene spletne revije Alternator, ki je namenjena približevanju znanstvenih spoznanj širšim občinstvom. Vse zgoraj navedeno izvajalci odnosov z javnostmi pripravljajo v sodelovanju z raziskovalkami in raziskovalci s posameznih področij.

Zaradi vseh navedenih pomanjkljivosti od resornega ministrstva pričakujemo, da dokument bodisi dopolni na način, da bo ustrezal vsaj minimalnim strokovnim standardom na tem področju, bodisi umakne.

Institut "Jožef Stefan"
Kemijski inštitut
Univerza v Ljubljani

Ljubljana, 10.10.2024